شینجیاڭ ۇيغۇر ئاۋتونومیالى رايوندىق ساناق مەكەمەسىندەگى قاتىستى جاۋاپتى جولداستار شینجیاڭدا مەملەكەت بوينىشا جان سانىن 7 ـ رەتكى جاپپاي تەكسەرۋ جونىندە تىلشىلەردىڭ سۇراۋلارىنا جاۋاپ بەردى

(باسى 7 ـ بەتتە)

شینجیاڭداعى حانزۇ ۇلتى جان سانىنىڭ ارتۇ جىلدامدىعى از ۇلتتاردان تەز بولۇى، باستىسى، سىرتتان كەلىپ جۇمىس ىستەگەندەردىڭ زور مولشەردە ارتۇىنىڭ نەگىزگى. تاياۋ جىلداردان بەرى شینجیاڭنىڭ قوعامى ءۇرتىس ورنىقتى بولدى، ەكونومیكاسى جىلدام دامىدى، شینجیاڭعا كەلىپ قارجى قوسىپ، شارۋاشىلىعىن كورىكەيتىكەن جانە جۇمىستانىپ شارۋاشىلىق قۇرعان ادامدار زور مولشەردە ارتتى.

مەملەكەت بوينىشا جان سانىن 7 ـ رەتكى جاپپاي تەكسەرۋدى مەملەكەت بوينىشا جان سانىن 6 ـ رەتكى جاپپاي تەكسەرۋمەن سالىستىرعاندا، شینجیاڭنىڭ جالپى جان سانى 4 میللیون 39 مىڭ ادام كوبەيدى. حانزۇ ۇلتىنىڭ جان سانى 2 میللیون 174 مىڭ ادام كوبەيدى، مۇنىڭ ىشىندە باسقا ولكە، رايون، قالالاردان كەلگەندەر ءبىر میللیون 948 مىڭ ادام كوبەيدى؛ ۇيعۇر ۇلتىنىڭ جان سانى ءبىر میللیون 623 مىڭ ادام كوبەيىپ، 16.2% ارتتى.

5 ـ سۇراۋ: قازىرگى ساندى مالىمەتتەن قاراعاندا، تاياۋ جىلداردان بەرى شینجیاڭنىڭ جان سانىنىڭ ارتۇ جىلدامدىعى انتەك باسەڭدەگەن، مۇندا، باستىسى، قاندداي سەبەپتەر بار؟

جاۋاپ: دۇنیە ءجۇزى جان سانىنىڭ دامۇ اۋقىمى ەكونومیكالىق، قوعامدىق دامۇ دەڭگەيى جوعارىلاعان سايىن، ادامدارداڭ ءوز قۇنىن جۇزەگە اسىرۇ جانە ساپالى پەرزەنت كورۇ، ساپالى تاربيەلەۋ كوزقاراسى سولعۇرلىم كۇشەيىپ، تۇتىنۋ مولشەرى، جان سانىنىڭ تابيعي ارتۇ مولشەرى تۇگەلدەي سايكەستى تومەندەيتىندىگىن كورسەتتى. وسى جىلدارى شینجیاڭنىڭ كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇ قىزمەتىنىڭ ىشكەرىلەي ىلگەرىلەۋىنە ىلەسە، وڭتۇستىك شینجیاڭنىڭ كەدەي وڭىرلەرىنىڭ ءوندىرىس، تۇرمىس شارت ـ جاعدايى ۇزدىكسىز جاقسارىپ، قالا ـ قالاشىقتانۇ ايماق السى كورىنەكتى تەزدەپ، قالا ـ قالاشىق جان سانى ءۇرتىس كوبەيىپ، ءار ۇلت بۇقاراسىنىڭ ءبىلىم الۇ دەڭگەيى مەن مادەنيەت ساپاسى زور دارەجەدە جوعارىلاپ، تۇتىنۋ كۇزقاراسىندا وزگەرىس تۇىلدى، ءتىپتى دە كوپ ءار ۇلت بۇقاراسى كەشىرەك ۇيلەنىپ، كەشىرەك بالا ءسۇيۇدى، از پەرزەنت كورۇدى، ساپالى پەرزەنت كورۇدى ءوز ەركىمەن تاڭدادى.

2010 ـــ 2019 ـ جىلعا دەيىنگى شینجیاڭنىڭ تۇرعىلىقتى جان سانىنىڭ تابيعي ارتۇ مولشەرى جەكە ـ جەكە: 10.71‰، 10.57‰، 10.84‰، 10.92‰، 11.47‰، 11.06‰، 11.08‰، 11.40‰، 6.13‰، 3.69‰ بولدى. بۇكىل ەلدىڭ تۇرعىلىقتى جان سانىنىڭ تابيعي ارتۇ مولشەرى جەكە ـ جەكە: 4.79‰، 6.13‰، 7.43‰، 5.90‰، 6.71‰، 4.93‰، 6.53‰، 5.58‰، 3.78‰، 3.32‰ بولدى. ساندى مالىمەتتەردە كورسەتىلۇىنشە، شینجیاڭنىڭ تۇرعىلىقتى جان سانىنىڭ تابيعي ارتۇ مولشەرى بۇكىل ەلدەگى وزگەرىسپەن ۇقساستاۋ بولدى، 2018 ـ جىلدان باستاپ ورنىقتىلىق باربىسندا تومەندەگەنمەن، شینجیاڭنىڭ جان سانىنىڭ تابيعي ارتۇ مولشەرى ءالى دە بۇكىل ەل دەڭگەيىنەن جوعارى بولدى.

6 ـ سۇراۋ: شینجیاڭ كوپ ۇلت شوعىرلى قونىستانعان ءوڭىر رەتىندە، جوسپارلى تۇتىنۋ ساياساتىن قالاي اتقاردى؟

جاۋاپ: جۇڭگونىڭ جوسپارلى تۇتىنۋ ساياساتىنىڭ اتقارىلۋى الدىمەن شىكى وڭىرلەردە، سوڭىنان شەكارا وڭىرلەردە، الدىمەن قالالاردا، سوڭىنان اۋىل ـ قىستاق، تاردا، الدىمەن حانزۇ ۇلتىندا، سوڭىنان از ۇلتتاردا ءتارتىپتى ورنىستەتىلۇ باربىسىن باستان وتكەرىپ، از ۇلتتارعا حانزۇ ۇلتىنان پارىقتى تۇردە سالىستىرمالى كەڭ ساياسات اتقارىلدى.

شینجیاڭ 1975 ـ جىلدان باستاپ حانزۇ ۇلتى جان سانى ءبىرشاما شوعىرلى ءۇرىمجى سياقتى قالالاردا جوسپارلى تۇتىنۋ ساياساتىن اتقاردى. 1981 ـ جىلى «جوسپارلى تۇتىنتقا قاتىستى ءبىرقانشا ماسەلە جونىندەگى ۇاقىتشا بەلگىلەمە» جاريالانىپ، حانزۇ ۇلتى اراسىندا جوسپارلى تۇتىنۋ ساياساتى جاپپاي اتقارىلا باستادى. 1992 ـ جىلى «شینجیاڭ ۇيعۇر اۋتونومیالى رايونىنىڭ جوسپارلى تۇتىنۋ ءادىسى» جاريالانىپ، شینجیاڭداعى بارلىق جان سانى اراسىندا از ۇلتتارعا حانزۇ ۇلتىمەن سالىستىرعاندا كەڭ جوسپارلى تۇتىنۋ ساياساتى اتقارىلا باستادى، ياعني قالا ـ قالاشقتاعى حانزۇ بۇقاراسىنا قاراتا ءبىر جۇپ ەرلى ـ زايىپتىلاردىڭ 2 بالالى بولۇى، اۋىل ـ قىستاقتاعىلاردىڭ 2 بالالى بولۇىنا بولاتىندىعى؛ قالا ـ قالاشقتاعى از ۇلت بۇقاراسىنا قاراتا ءبىر جۇپ ەرلى ـ زايىپتىلاردىڭ 2 بالالى بولۇى، اۋىل ـ قىستاقتاعىلاردىڭ 3 بالالى بولۇىنا بولاتىندىعى دارىپتەلدى. 2017 ـ جىلى ەكونومیكالىق، قوعامدىق دامۇ دەڭگەيىنىڭ جوعارىلاۋى مەن ءار ۇلت بۇقاراسىنىڭ بالا ءسۇيۇ تىلەگىنىڭ ۇقساستىققا قاراي بەيىمدەلۇىنە ىلەسە، شینجیاڭ «شینجیاڭ ۇيعۇر اۋتونومیالى رايونىنىڭ جان سانى جانە جوسپارلى تۇتىنۋ ەرەجەسىنە» تۇزەتۋ ەنگىزىپ، ءار ۇلتقا ءبىر تۇتاس جوسپارلى تۇتىنۋ ساياساتىن اتقارۋدى بەلگىلەدى، ياعني قالا ـ قالاشقتاعى ءبىر جۇپ ەرلى ـ زايىپتىنىڭ 2 بالالى بولۇىنا بولادى، اۋىل ـ قىستاقتاعى ءبىر جۇپ ەرلى ـ زايىپتىنىڭ 3 بالالى بولۇىنا بولادى. مۇنان شینجیاڭداعى از ۇلتتارعا جوسپارلى تۇتىنۋ ساياساتىن جولعا قويۋ حانزۇ ۇلتىمەن سالىستىرعاندا 17 جىل كەيىن بولعاندىعىن، ونىڭ ۇستىنە ىشكى وڭىرىندەگى ولكەلەرمەن سالىستىرعاندا سالىستىرمالى كەڭ بولعاندىعىن كورۇگە بولادى. كەلەر قادامدا ءبىز ورتالىقتىڭ تۇتىنۋ ساياساتىن جاقسارتۇعا قاتىستى ورنالاستىرۇلارىن مۇقيات دايەكتىلەندىرىپ، 3 بالالى بولۇ ساياساتىن زاڭ بوينىشا ۇيىمداستىرىپ اتقارىپ، جان سانىنىڭ ۇزاق ۋاقىت، بىركەلكى دامۇىن جەبەيمىز.

7 ـ سۇراۋ: مەملەكەت بوينىشا جان سانىن 7 ـ رەتكى جاپپاي تەكسەرۋ باربىسندا شینجیاڭ جاپپاي تەكسەرۋ ساندى مالىمەتىنىڭ ساپاسىنا قالاي شنايى كەپىلدىك ەتتى؟

جاۋاپ: ساندى مالىمەت ساپاسى ـــ جاپپاي تەكسەرۋ قىزمەتىنىڭ جان تامىرى، جان سانىن جاپپاي تەكسەرۋدە جوعارى ساپالى ساندى مالىمەتكە يە بولۇ ءۇشىن، ءبىز مىنداداي بىرنەشە جاقتاعى قىزمەتتى ءتۇيىندى يگەردىك:

ءبىرىنشى، جاپپاي تەكسەرۋ جوباسىن قاتاڭ اتقارۋ. مەملەكەتتىك كەڭەستىڭ جان سانىن جاپپاي تەكسەرۋ كەڭسەسىنىڭ ءبىر تۇتاس ورنالاستىرۇىنا ساي، «مەملەكەت بوينىشا جان سانىن 7 ـ رەتكى جاپپاي تەكسەرۋ جوباسىن» جانە 7 ءتۇرلى قىزمەت ەگجەي ـ تەگجەيلى ەرەجەسىن مۇقيات دايەكتىلەندىرىپ، تياناقتاندىرىپ، جاپپاي تەكسەرۋ جوباسىن رايونىمىزدىڭ وڭىرلىك جاعدايىمەن ءوزارا ۇشتاستىرىپ، ءتۇرلى ساناق تۇيىندەرىن ۇيىمداستىرىپ، جاپپاي تەكسەرۋدى تىرەكەگە الۇدىڭ عىلىمىلىعى مەن يكەمدىلىگىنە شنايى كەپىلدىك ەتتىك.

ەكىنشى، زاڭ بوينىشا جاپپاي تەكسەرۋگە جالپى بەتتىك تاباندى بولدىق. ساناق زاڭىن جانە «مەملەكەت بوينىشا جان سانىن جاپپاي تەكسەرۋ ەرەجەسىن» قاتاڭ اتقارىپ، زاڭ ـ بەلگىلەمە بوينىشا جاپپاي تەكسەرۋدى جان سانىن جاپپاي تەكسەرۋدىڭ جالپى باربىسىنا، ءاربىر بۇىننا سىڭىردىك. زاڭ اتقارۋ، باقىلاۋ تەبىنىن ارتتىرىپ، جاپپاي تەكسەرۋدە جالعاندىق جاساۋ، الدامشىلىق ىستەۋ ارەكەتىن باتىل اۋىزدىقتاپ، جاپپاي تەكسەرۋ ساندى مالىمەتىنىڭ شنايى، دالمە ـ ءدال بولۇىنا شىن مانىندە كەپىلدىك ەتتىك.

ءۇشىنشى، وڭىتتەۋدى، اتتانىسقا كەلتىرۋدى كەڭ كولەمدە ورىستەتتىك. وڭىت قىزمەتى جوباسىن جاساپ، باسپ تاراتىپ، كوپ ارنالى، كوپ فورمالى، كوپ ساتىلى جاپپاي تەكسەرۋ وڭىتىن ورىستەتىپ، "ءىرى ەل جان سانىن ساناقتا الۇدا سەن بولماساڭ بولمايدى" سياقتى وڭىت ۇرانى جۇرت جۇرەگىنە تەرەڭ ۇيالاپ، قوعامداعى ءار سالا مەن قالىڭ جاپپاي تەكسەرىلەتىن وبيەكتىلەردىڭ قولداۋى مەن سايكەسۇىنە قول جەتكىزدىك.

ءتورتىنشى، ۇستىندە تىركەۋگە الۇدى دەن قويا ۇيىمداستىردىق. جاپپاي تەكسەرۋ قىزمەتكەرلەرى مەن جاپپاي تەكسەرۋ جەتەكشىلەرىن مۇقيات تاڭداپ ۇسىنىس ەتىپ، قىزمەتكە شعۇ الدىندا تاربيەلەۋدى، باۋلۇدى كۇشەيتىپ، ەەتىياننان تولىمدى بولعاننان كەيىن قىزمەت ورنىنا شعاردىق. نوپوس رەتتەۋ، جاپپاي تەكسەرۋ ءوڭىرىن ءبولۋ، جاي ـ جاپساردى يەلەۋ، تەكسەرۋ سياقتى ءتۇرلى الدىڭعى مەرزىمدىك دايىندىق قىزمەتتەرىن تىڭعىلىقتى ويداعىداي ىستەدىك. ەلەكترونداى ساندى مالىمەت جيناۋ ءتاسىلىن جالپى بەتتىك قولدانىدىق، جاپپاي تەكسەرۋ قىزمەتكەرلەرى جاپپاي تەكسەرۋ ساندى مالىمەتىن تىكەلەي جيناۋدا، دەر كەزىندە جوعارىعا مالىمدەدى. جاڭا تيپتى ايدارشا ۇيرۇس وكپە قابىنۋ ىندەتى كەزىندە ىندەتتەن ساقتانۋ ـ تىزگىندەۋدى ۇدايىلاندىرۋ تالاپتارىن مۇقيات تياناقتاندىرىپ، شۇعىل توتەپ بەرۋ جوباسىن دەر كەزىندە جاساپ، قىزمەت ورنالاستىرۇىن رەتتەپ، جاپپاي تەكسەرۋ قىزمەتىنىڭ حاۋىپسىز، ءتارتىپتى ىلگەرىلەۋىن قامتاماسىز ەتتىك.

بەسىنشى، ساپانى مەڭگەرۋدى جالپى باربىستا اتقارۋ. ءار دارەجەلى جاپپاي تەكسەرۋ قۇرىلىمدارى جاپپاي تەكسەرۋ جوباسىنىڭ بەلگىلەمەلەرىنە ساي، ساپانى مەڭگەرۋ ءتۇزىمىن ورناتىپ، ساپانى مەڭگەرۋ تالابىن قاتاڭ اتقارىپ، ساپانى تەكسەرىپ وتكىزىپ الۇدى مۇقيات ورىستەتىپ، جاپپاي تەكسەرۋدىڭ ءتۇرلى كەزەڭىندەگى قىزمەت ساپاسىنا شنايى كەپىلدىك ەتتىك. تاۋاراۋدىڭ اكمشىلىك ەستەلىگىنەن جانە كاسىپورىندار دەڭ ۇلكەن ساندى مالىمەتىنەن تولىق پايدالانىپ، جاپپاي تەكسەرۋ ساندى مالىمەتى جونىندە ەگجەي ـ تەگجەيلى، سالىستىرمالى تەكسەرۋ ورىستەتتىك. مەملەكەتتىك كەڭەستىڭ جان سانىن جاپپاي تەكسەرۋ كەڭسەسى ۇلگى الىپ تەكسەرۋ گرۋپپاسىن جىبەرىپ، رايونىمىزداعى 4 اۋدانىنىڭ (قالا، رايون) 8 جاپپاي تەكسەرۋ شاعىن اۋماعىنا جۇمىستان كەيىنگى ساپادان ۇلگى الىپ تەكسەرۋدىن ورىستەتتى، ۇلگى الىپ تەكسەرۋ ناتيجەسىندە كورسەتىلۇىنشە، رايونىمىزدىڭ جاپپاي تەكسەرۋ ناتيجەسى شنايى، سەنىمدى بولعان.

(باسى 5 ـ بەتتە)

2. ورتاشا ءبىلىم الۇ جىل شەگى[6] : رايونىمىزدا 15 جاستاعى جانە ودان جوعارى جاستاعى جان سانىنىڭ ورتاشا ءبىلىم الۇ جىل شەگى 9.27 جىلدان 10.11 جىلعا جوعارىلادى.

رايونىمىزدا تۇرلىشە دەڭگەيدە ءبىلىم العان جان سانى اراسىندا ءار 100 مىڭ ادامنىڭ ىشىندە داشۋە ءبىلىم دەڭگەيىندەگىلەر بۇكىل ەلدەگى ورتاشا دەڭگەيدەن 1069 ادام كوپ بولدى. 15 جاستاعى جانە ودان جوعارى جاستاعى جان سانىنىڭ ورتاشا ءبىلىم الۇ جىل شەگى 2020 ـ جىلعى بۇكىل ەلدەگى جان سانىنىڭ 9.91 جىلدىق ورتاشا ءبىلىم الۇ جىل شەگىنەن 0.2 جىل جوعارى بولىپ، بۇكىل ەلدەگى 31 ولكەنىڭ (اۋتونومیالى رايون، توتە قاراستى قالا) ىشىندە 10 ـ ورىندا تۇردى، رايونىمىزدا ساۋاتسىزدىق مولشەرى[7] 2.66% بولىپ، بۇكىل ەلدەگىدەن 0.01 پايىز تومەن بولدى. ءبىلىم الۇ جاعدايىنىڭ ۇزدىكسىز جاقسارۋى سوڭعى جىلداردان بەرى رايونىمىزدىڭ ءار ءتۇرلى وڭۇ ـ ءارتۇدى زور كۇشپەن دامىتۋ سىندى شارالارىنىڭ بەلسەندى ناتيجە بەرگەندىگىن، جان سانى ساپاسىنىڭ ۇزدىكسىز جوعارىلاعاندىعىن ايگىلەدى.

(6) قالا، اۋىل جان سانىنىڭ جانە جىلجىمالى جان سانىنىڭ جاعدايى

1. قالا، اۋىل[8] جان سانى: بۇكىل رايوندىعى تۇرعىلىقتى جان سانى ىشىندە قالا ـ قالاشقتا تۇراتىن جان سانى 14613622 ادام، 56.53%تى يەلەدى؛ اۋىل ـ قىستاقتا تۇراتىن جان سانى 11238723 ادام، 43.47%تى يەلەدى. 2010 ـ جىلعى مەملەكەت بوينىشا جان سانىن 6 ـ رەتكى جاپپاي تەكسەرۋمەن سالىستىرعاندا، قالا ـ قالاشق جان سانى 5277870 ادام كوبەيدى، اۋىل ـ قىستاق جان سانى 1241340 ادام ازايدى، قالا ـ قالاشق جان سانىنىڭ سالىستىرماسى 13.73 پايىز جوعارىلادى. بۇل رايونىمىزدىڭ جاڭاشا ونەركاسىپتەندىرۋدىڭ، ينفورماتسيالاندىرۋدىڭ جانە اۋىل شارۋاشىلىعىن وسىزاماناندىرۋدىڭ ىشكەرىلەي دامۇىنا ىلەسە، سوڭعى جىلدارى رايونىمىزدىڭ جاڭاشا قالا ـ قالاشقتاندىرۋ ايماق السى ورنىقتى قادامەن ىلگەرىلەگەندىگىن، قالا ـ قالاشقتاندىرۋ قۇرىلىسى تاريحي جەتىستىككە قول جەتكىزگەندىگىن كورسەتەدى.

2. جىلجىمالى جان سانى: بۇكىل رايوندىعى جىلجىمالى جان سانى 8051404 ادام، مۇنىڭ ىشىندە ولكە اتتاپ كەلىپ قوسىلعان جان سانى 3390712 ادام، ولكە ىشىندەگى جىلجىمالى جان سانى 4660692 ادام. رايونىمىزدا سوڭعى جىلدارى قوعام ۇزدىكسىز ورنىقتى بولىپ، ەكونومیكا ۇزدىكسىز دامىپ، جان سانىنىڭ كوشۋى مەن جىلجۋىنا شارت ـ جاعداي ازىرلەپ، جان سانىنىڭ جىلجۋ اۋقىمى اناعۇرلىم ايقىن بولىپ، جىلجىمالى جان سانىنىڭ كولەمى ونان ارى كەڭەيدى.

اۋتونومیالى رايوندا مەملەكەت بوينىشا جان سانىن 7 ـ رەتكى جاپپاي تەكسەرۋ رايونىمىز جان سانىنىڭ مولشەرى، قۇرىلىمى، تارالۋى سياقتى جاقتاردىعى جاعدايلارىدى جاپپاي انقتاپ تەكسەرىپ، كەزەكتەگى جان سانى وزگەرىسىنىڭ اۋقىمدىق ەرەكشەلىكتەرىن ءدال بەينەلەۋدى، قىرۋار باعالى ينفورماتسيا بايلىعىنا قول جەتتى. كەينگى كەزەڭدە ءبىز جاپپاي تەكسەرۋ ساندى مالىمەتتەرىن جەدەل رەتتەپ، تالداۋ جاساپ جانە كادەگە جارا تىپ، قاتىستى تاراۋلاردىڭ رايونىمىز جان سانىنىڭ دامۇى تۇرالى بولجامپازدىق، ستراتەگيالىق زەرتتەۋلەر جۇرگىزۇىنە سايكەسىپ، جاپپاي تەكسەرۋدىڭ رولىن ەڭ جوعارى شەكتە ساۋلەلەندىرىپ، رايونىمىز جان سانىنىڭ ۇزاق ۋاقىت، جوعارى ساپالى، بىركەلكى دامۇىن ىلگەرىلەتۋگە پارەندى ساناق ينفورماتسياسىمەن قولدايمىز.

تۇسىنىك:

[1] بۇل مازمۇنداماداعى ساندى مالىمەتتەر تۇگەلدەي العاشقى قادامدا جيناقتالعان ساندى مالىمەتتەر؛ بۇل مازمۇنداماداعى ءبىر ءبولىم كورسەتكىشتەردىڭ جيىنتىق سانى مەن تۇرلەر سانىندا ايىرماشىلىق بار، بۇعان، باستىسى، سانداردى دوڭگەلەكتەۋ سەبەپشى بولدى، بارلىعىنا مەحانيكالىق رەتتەۋلەر جاسالعان جوق.

[2] تۇرعىلىقتى جان سانى مىنالاردى قامتيدى: سول اۋىلدا، قالاشقتا، مالدە تۇراتىن، سوندداي ـ اق نوپوسى سول اۋىلدا، قالاشقتا، مالدە تىركەلگەن نەمەسە نوپوسى تۇراقتاندىرىلۋ الدىندا تۇرعان ادامدار؛ سول اۋىلدا، قالاشقتا، مالدە تۇراتىن، سوندداي ـ اق نوپوسىن تىركەتكەن اۋىلدان، قالاشقتان، مالدەن كەتكەننەن جارتى جىلدان اسقان ادامدار؛ نوپوسى سول اۋىلدا، قالاشقتا، مالدە تۇراتىن، سوندداي ـ اق سىرتقا شعىپ كەتكەننەن جارتى جىل بولماعاندار نەمەسە شەكارا سىرتىندا تۇراتىن ادامدار.

[3] بۇكىل رايوننىڭ جان سانى 14 ايماق، وبلىس، قالاداعى جانە اۋتونومیالى رايونعا توتە قاراستى اۋدان دارەجەلى قالالاردىعى تۇرعىلىقتى جان سانىن مەڭزەيدى، 14 ايماق، وبلىس، قالادا جانە اۋتونومیالى رايونعا توتە قاراستى اۋدان دارەجەلى قالادا تۇراتىن شيانشاڭ، اۋمىندىق، تايۋاندىق تۇرعىندار جانە شەتەلدىكتەر قامتىلمايدى.

[4] ءارقايسى ايماق، وبلىس، قالاداعى تۇرعىلىقتى جان سانىنىڭ بۇكىل رايوننىڭ تۇرعىلىقتى جان سانىنان ۇستايتىن سالىستىرماسىن كورسەتەدى.

[5] 0 ـــ 15 جاس ارالىعىنداعى جان سانى 6118388 ادام، 16 ـ 59 جاس ارالىعىنداعى جان سانى 16816948 ادام.

[6] ورتاشا ءبىلىم الۇ جىل شەگى ءار ءتۇرلى ءبىلىم الۇ دەڭگەيىن ءبىلىم الۇ جىل شەگىنە سىندىرىپ ەسەپتەپ شعارىلعان ورتاشا ساندى مەڭزەيدى، ناقتى سىندىرىپ ەسەپتەۋ ولشەمى: باستاۋىش مەكتەپ = 6 جىل، ورتالاۋ مەكتەپ = 9 جىل، ورتا مەكتەپ = 12 جىل، جوعارى تەحنيكۇم جانە ودان جوعارى = 16 جىل.

[7] ساۋاتسىزدىق مولشەرى تۇرعىلىقتى جان سانىنىڭ ىشىندە حات تانىمايتىن 15 جاستاعى جانە ودان جوعارى جاستاعى جان سانىنىڭ يەلەيتىن سالىستىرماسىن كورسەتەدى.

[8] قالا ـ قالاشقتار، اۋىل ـ قىستاقتار مەملەكەتتىك ساناق مەكەمەسىنىڭ «ساناقتا قالا، اۋىلعا ءبولۋ بەلگىلەمەسى» بوينشا ءبولىندى.